

Tremtinys

LIETUVOS POLITINIŲ KALINIŲ IR TREMTINIŲ SĄJUNGOS SAVAITRAŠTIS

www.lpkts.lt

Trisdešimt ketvirtieji leidybos metai. Eina nuo 1988 m. spalio 28 d.

2022 m. vasario 11 d.

Nr. 6 (1460)

Žūčių ir išdavysčių metais Jonui Jurui-Žilviniui – 100 metų

Stanislovas ABROMAVIČIUS

Paskutiniai Ukmergės apskrities partizanai kovojo iki pat 1950-ųjų. Kurklių valsčiaus Adomavos miške bunkerius buvo įsirengę Antano Šulskaus-Nemuno ir Petro Kuktos-Girininko vyrai. Su jais buvo ir tuometinis Didžiosios Kovos apygardos (DKA) štabo viršininkas Jonas Juras-Žilvinis. Juodkiškių kaime, ūkininko Vagonio sodyboje, slapstėsi ir paskutinis DKA vadas, kapitonas Alfonsas Morkūnas-Plienys, jo pavaduotojas Vladas Ališauskas-Puškinas, kuopos vadas Bronius Medelskas-Krienas, Juozas Grigas-Geniukas ir Bronius Dūda-Narutis. Sodybos šeimininkai jau buvo ištremti į Sibirą, partizanų prašymu tuose namuose šeimininkavo Tratulio iš Juknionių kaimo šeima, kurie jau seniau su partizanis palaikė ryšius ir buvo patikimi. Su taip vadinamuoju Vilniaus centru Plieno žmonės buvo nutraukę ryšius, nes laiku suprato A. Markulio-Erelio išdavystę.

1948 m. Ukmergės MGB pradėjo rengti DKA vadų sunaikinimo planus tame krašte, sudarė penkių agentų-smogikų grupę, parengė jai legendą. Deja, visų partizanų likimas buvo panašus: NKVD kareivių užpulti dauguma partizanų vadų žuvo.

Šaltiniai įvairiai rašo apie Jono Juro amžių. Kai kurie teigia, kad jis gimė 1922 m., tad šiemet jam būtų sukakę 100 metų. Kiti mano, kad anksčiau. Žemaitkiemio parapijos bažnytinėse knygose rasti jo gimimo datos įrašo nepavyko.

Jonukas gimė ūkininkų Ignoto ir Julijonos (Maželytės) Jūrų šeimoje, Alinavos kaime, Žemaitkiemio valsč. Joje augo penki vaikai: Juozas, Jonas, Steponas, Antanina ir jauniausioji Leonora. Tėveliai turėjo 16 ha žemės, vaikų daug, tad norėjo turėti jos dar daugiau.

(keliamą į 4 psl.)

Didžiosios Kovos apygardos partizanų vadai ir ryšininkės. Sėdi (iš kairės): Jonas Juras-Žilvinis, Bronislava Tamulytė-Našlaitė, Juozas Šibaila-Merainis, Janina Tamulytė-Vaiva. Stovi (iš kairės): Leonora Juraitė, Ona Tylienė, Teklė Pipiraitė. Rubikių kaimas, 1947 m.

Imamasi Lukiškių kalėjimo komplekso ir jo prieigų istorinės atminties įprasminimo darbų

Profesorius Algis Vyšniūnas

Sausio mėnesio pabaigoje Tuskulėnų rimties parko memorialinio komplekso Konferencijų salėje vyko Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centro galimybių studijos „Istorinės atminties įamžinimo strategija Lukiškių kalėjimo komplekse, Lukiškių aikštėje ir jos prieigose“, pristatymas ir diskusijos. LGGRTC vyresnysis patarėjas prof. Algis Vyšniūnas pristatė numatomą galimybių studiją dėl Lukiškių aikštės istorinės atminties įamžinimo.

„Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centras imasi naujos funkcijos su ryškia visuomenine užduotimi – įprasmininti Lietuvos istorinės atminties klausimus Lukiškių kalėjimo komplekse, Lukiškių aikštėje ir jos prieigose. Šios svarbios vizijos sukūrimas ir įgyvendinimas yra vienas iš svarbiausių mūsų įstaigos uždavinių,“ – susirinkusiesiems kalbėjo LGGRTC generalinis direktorius dr. Arūnas Bubnys.

Rengiant galimybių studiją dėl „Istorinės atminties įamžinimo strategijos Lukiškių kalėjimo komplekse, Lukiškių aikštėje ir jos prieigose“ LGGRTC centre buvo sudaryta darbo grupė, į kurią buvo pakviesti žinomi istorikai, architektai, dailininkai. Jos pirmininku paskirtas LGGRTC vyresnysis patarėjas, architektas, profesorius A. Vyšniūnas. Svečiams iš prezidentūros, Vyriausybės, LR Užsienio reikalų ministerijos ir kitų institucijų, Centro darbuotojams buvo pristatyta pirminė galimybių studija „Istorinės atminties įamžinimo strategija Lukiškių kalėjimo komplekse, Lukiškių aikštėje ir jos prieigose“.

(keliamą į 2 psl.)

Ongudajus

Rimantas PŪTVIS

Vilkstinė, kad ir lėtai judėdama vingiuotu keliuku pagal triukšmingą upelį, artėjo prie savo tikslo – Ongudajaus miestelio. Upelio slėnis nelabai platus, keliukas tai atitolsta nuo upelio, tai visai prisiglaudžia. Ir visas slėnis neplatus. Kai kur kalnai visai šalia upelio, kai kur slėnis prasiplečia ir čia žaliuoja gražios pievos. Iš už posūkio pasimatė miestelis. Tremtiniai, išsvarginti ilgos ir sunkios kelionės, jau žiūrėjo į miestelį su viltimi, kad gaus kiek atsikvėpti. Tad koks gi šitas miestelis, kuris dabar ruošėsi priimti išsvargusius tremtinus iš Lietuvos?

Ongudajus išsidėstęs dešiniajame upės krante, tik keletas namukų prie medinio tilto stovėjo kairiajame. Namukai mediniai, aplipę vieškelį iš abiejų pusių. Toje vietoje slėnis buvo platokas. Jame išsitemo upė, vieškelis ir dvi eilės namukų su daržais ir pievos lopiniais. Koks upelio vardas, taip ir nesužinojom, vietiniai vadino paprasčiausiai „Reka“. Tą upelį daugelyje vietų buvo galima pervažiuoti arklio traukiamu vežimu. Maždaug miestelio viduryje upė dar turėjo intaką, bet tas vasaros metu visai nusekdavo. Tik pavasarį, kuomet kalnuose pradėdavo tirpti gausiai iškrišęs sniegas, upelis pasidarydavo ir platus, ir triukšmingas. Versdamasis per akmenėtą dugną vanduo su didžiausiu triukšmu lėkė pas savo didįjį draugą ir ten susimaišę strimagalviais varė savo vandenį į gražuolę Katūnę. Iš abiejų slėnio pusių stūksojo išdidūs Altajaus kalnai. Kai kur uolos visai vertikalios, vietomis kalnai kilo apvaliom ir žeme padengtoms uolienoms. Tarp kalnų daug mažų slėnelių, ten žaliavo pievos ir augo medžiai.

Vasarą slėnyje labai karšta, saulės spinduliai taip įkaitina uolas, kad, atrodo, esi katilė. Tik retsykiais prauždavo audros su stipriu lietumi, atgavindamos ir gamtą, ir žmones.

Niekuomet anksčiau neteko matyti kalnų, ir čia negalėjau atsistebėti jų didingumu ir grožiu. Altajaus kalnai gražūs, tačiau ne grožėtis jais čia buvo atgabenti tremtiniai iš Lietuvos: reikėjo juos perprasti ir mokytis gyventi visiškai neįprastomis sąlygomis. Čia buvo ir gyvulių, jie ir panašūs į lietuviškus, ir kitokie. Labiausiai skyrėsi avys, jos ant užpakalio nešiojosi tokius maišelius, vietinių vadinamus „kurdiukais“. Tai, pasirodo, sukauptos taukų atsargos.

(keliamą į 8 psl.)

Pasinaudokime kompensacija už būsto šildymą

Dr. Gvidas RUTKAUSKAS.

LPKTS pirmininkas

Dauguma buvusių tremtinių ir politinių kalinių yra garbaus amžiaus, o ir jų pajamos nėra didelės, todėl nepasiturintys ir tokiai grupei priklausantys šalies gyventojai papildomos finansinės naštos dėl pabrangusio šildymo neturėtų pajusti, nes valstybė jiems kompensuos būsto šildymo išlaidas. Tokia parama būsto šildymui jau šiais metais galės pasinaudoti ne viena sunkiau besiverčianti šeima ar vienišas asmuo.

Nuo 2022 m. mūsų valstybė skiria dvigubai daugiau valstybės remiamų pajamų, taikomų būsto šildymo išlaidų kompensacijai apskaičiuoti. Taigi kompensaciją už būsto šildymą gaus daugiau nepasiturinčių šalies gyventojų. Jiems kompensuojama mokesčio už būsto šildymą dalis, viršijanti 10 proc. skirtumo tarp šeimos (kai pajamos kiekvienam šeimos nariui sudaro 258 Eur), ar vieno

gyvenančio asmens (kai jo pajamos sudaro 387 Eur) pajamų. Būsto šildymo išlaidų kompensacija teikiama nepriklausomai nuo šildymo būdo, tai yra tiek būstą šildant centralizuotai, tiek kitos rūšies kuru (malkomis, anglimi, dujomis ar pan.).

Kompensacijai apskaičiuoti taikomas naudingojo būsto ploto normatyvas:

- kai būste gyvenamąją vietą deklaruoja (būstą nuomoja) vienas gyvenantis asmuo – 50 kv. m;

- kai būste gyvenamąją vietą deklaruoja (būstą nuomoja) šeima: pirmam šeimos nariui – 38 kv. m; antram – 12 kv. m; trečiam ir kiekvienam paskesniui – 10 kv. m.

Pavyzdžiui, nepasiturinčiai 4 asmenų šeimai būtų kompensuojamos būsto šildymo išlaidos už 70 kv. m naudingąjį būsto plotą.

Aiškumo dėlei pateiksiu keletą

pavyzdžių: vienišo pensinio amžiaus asmens pajamos – 489 Eur (vidutinė senatvės pensija turint būtinaį stažą).

Būsto šildymo išlaidų kompensuojamosios dalies skaičiavimas:

$(489 \text{ Eur} - 387 \text{ Eur} = 102 \text{ Eur}) \times 10 \text{ proc.} = 10,20 \text{ Eur}$.

Tai reiškia, kad asmuo už būsto šildymą pagal savo pajamas turi mokėti ne daugiau kaip 10,20 Eur. Šią sumą viršijančios būsto šildymo išlaidos už normatyvinį būsto plotą (50 kv. m) kompensuojamos. Tad, jeigu vieno gyvenančio asmens sąskaita už būsto šildymą sudaro, pavyzdžiui, 50 Eur, jam būtų kompensuojama $(50 \text{ Eur} - 10,20 \text{ Eur} = 39,80 \text{ Eur})$ 39,80 Eur.

Reikia žinoti, kad apskaičiuojant pajamas būsto šildymo išlaidų kompensacijai, neįskaitytina darbo užmokesčio, nedarbo socialinio draudimo išmokos dalis (priklausomai nuo šeimos sudėties – nuo 20 iki 40 proc.), išmoka vaikui (vaiko pinigai).

Paprasčiausias būdas sužinoti, ar priklauso būsto šildymo išlaidų kompensacija ir preliminarų jos dydį – pasinaudoti Socialinės paramos šeimai informacinėje sistemoje www.spis.lt esančia Būsto šildymo išlaidų kompensacijos skaičiuokle. Gyventojai dėl būsto šildymo, taip pat karšto ir geriamojo vandens išlaidų kompensacijų skyrimo gali kreiptis į savo gyvenamosios vietos savivaldybę (prašymai priimami ir seniūnijose) arba elektroniniu būdu www.spis.lt.

Karantino ir ekstremalios situacijos metu bei 6 mėnesius po jų atšaukimo nepasiturintiems gyventojams kreipiantis dėl piniginių socialinės paramos (socialinės pašalpos ir būsto šildymo, karšto ir geriamojo vandens išlaidų kompensacijų) jų turimas turtas nevertinamas.

Imamasi Lukiškių kalėjimo komplekso ir jo prieigų istorinės atminties įprasminimo darbų

(atkelta iš 1 psl.)

„Svarbiausias šios studijos tikslas – istorinės atminties įamžinimas, Laisvės kovų dalyvių atminties pagerbimas, nacionalinio pasididžiavimo ir savigarbos stiprinimas, nacionalinės tapatybės identifikavimas. Ir labai svarbu suderinti politinius, istorinius, architektūrinius, meninius momentus, suformuoti teisingą Vilniaus miesto tremties ir rezistencijos laikotarpio istorinį įamžinimą ir parodyti šio komplekso daugiafunkces galimybes,“ – sakė vyresnysis patarėjas A. Vyšniūnas.

Prof. A. Vyšniūnas pabrėžė, kad

tarpdisciplininės ir tarpinstitucinės Lietuvos laisvės kovų istorijos įamžinimo koncepcijos pagrindu siūlome sukurti Istorinės atminties tyrimų ir edukacijos centrą, kuris reziduotų Lukiškių kalėjimo pastatų komplekse.

Memorialinių kompleksų (ypač Holokausto) formavimo pasaulinė praktika (Yad Vashem Jeruzalėje, Berlyno holokausto muziejus, Karlaogo muziejus Dolinkoje) rodo, kad tokie centrai yra nepaprastai gyvbingi, nes atlieka švietėjišką funkciją, kuria platformą įvairioms meninėms veikloms ir projektams.

Tai yra ilgalaikis projektas, kuris yra būtinas, nes praėjus daugiau kaip 30 metų po Nepriklausomybės atkūrimo, Lietuvos visuomenė dar sunkiai suvokia skirtumą tarp „tremtinių“ ir „politinių kalinių“. Žmonės neturi elementarių žinių apie GULAG'ą, jo struktūrą, veikimo principus. Visiškai nieko nežinoma apie Ypatinguosius lagerius, nors būtent juose kalėjo didžioji dalis Laisvės kovotojų. Labai mažai žinoma apie politinių kalinių pasipriešinimą lageriuose (Kengyras, Norilskas, Vorkuta).

Studija pagrįsta istorinio informatyvumo ir teritorinės sklaidos prin-

cipu, kuris leistų dabar veikiančius atsitiktinius istorinės atminties siužetus sujungti į vieną kultūrinę-educacinę platformą. Labai svarbu įprasminėti tokias skaudžias ir svarbias istorines temas: partizanų, Gulago, Holokausto, Tuskulėnų. Iš esmės tai yra vienas kitą papildantys siužetai, kurie gali būti įgyvendinami ir realizuojami skirtinguose kompleksuose.

Tai pirmas tokio pobūdžio susitikimas-diskusija. Nutarta, kad bus tikslinama ši studija. Koncepciją numatoma pristatyti visuomenei balandžio mėnesį.

LGGRTC inf. ir nuotrauka

Papuošalai Lietuvai ir sau

Laima FRANCKEVIČIENĖ

Tėvynė žmogui – tai vienas brangiausių turtų gyvenime. Kiekvienam iš mūsų brangi ta žemė, kurioje gimėme, augome, kuria vaikščiojome ir ištarėme pirmąjį gimtą žodį. Ir ta meilė nebūtinai turi pasireikšti dideliais darbais, svarbiausia, kad ji sklįstų iš mūsų širdies.

Rūdiškių miesto bibliotekoje eksponuojama Rūdiškių gimnazijos moksleivių kūrybinių darbų paroda „Papuošalai Lietuvai ir sau“. Mūsų jaunimas, paminėdamas Lietuvos valstybės atkūrimo dieną, papuošė savo darbus vėliavos spalvomis ir pateikė visa tai išradimais. Šiuose darbuose atsispindi mokinių kūrybiškumas ir technologiniai gebėjimai. Moksleiviai naudojo įvairiausias medžiagas ir priemones, kuriomis įprasmino mums visiems taip puikiai pažįstamus lietuviškus simbolius. Šie simboliai atgimė papuošaluose, ku-

riuos, moksleiviai tikisi, norėtų dėvėti kiekvienas lietuvis.

Dėkojame Rūdiškių gimnazijos mokytojai Editai Vilčevskajai už parengtą parodą, kurioje atsispindi mokinių pilietiškumas, meilė savam kraštui, kūrybiškumas ir bendruomeniškumas.

Sveikiname artėjančio Lietuvos gimtadienio – Lietuvos valstybės atkūrimo dienos progą.

Paroda eksponuojama nuo vasario 4 d. iki kovo 31 d. Rūdiškių miesto bibliotekoje. Kviečiame apsilankyti ir pasigrožėti!

Skelbimas

LPKTS Kauno filialas kviečia Vasario 16-ąją švęsti kartu!

10 val. – šv. Mišios Kauno Šv. Arkangelo Mykolo (Igulos) bažnyčioje.

12 val. – gėlių padėjimas Vytauto Didžiojo karo muziejaus sodelyje.

13 val. – istorinė paskaita (Seimo narys, prof. Valdas Rakutis), koncertas

LPKTS buveinės salėje, Laisvės al. 39.

Įvykiai, komentarai

Priešai ar kolegos?

Kažkada pralaimėjusieji politinę kovą būdavo pasmerkti – juos arba nugalabydavo, arba tekdavo sprukti iš šalies. Civilizacijai smelkiantis ir į politinį žmonių gyvenimą, įsigalėjo norma, kad ir politinės kovos nelaimėjusieji turi teisę išsakyti savo pozicijas. Deja, tokia taisyklė būdinga tik demokratiniam pasauliui, o diktatoriškuose režimuose tebegalioja gūdžių viduramžių supratimas – politinis oponentas yra ne kolega, bet mirtinas priešas, todėl arba tu jį, arba jis tave...

Opozicijos apibrėžimas atrodo taip: tai politinė grupė, motyvuotai prieštaraujanti valdančiųjų (demokratijos sąlygomis paprastai daugumos) nuomonei ar vykdomai vidaus ir užsienio politikai. Parlamente opozicija formuojama iš partijų, kurioms rinkimuose nepavyko gauti daugumos, tačiau jos pateko į parlamentą. Tam tikra prasme, opozicija tiesiog būtina produktyviam parlamento darbui – jos paskirtį galima prilyginti posakiui: „Kam lydeka kūdroje? Ogi, kad karosas nemiegotų!“

Kadangi Lietuva yra demokratinė valstybė, tai ir mūsų Seime yra opozicija. Per trisdešimt atkurtos nepriklausomybės metų sprangią opozicijos duoną ilgiausiai kramsnojo Tėvynės sąjunga-Lietuvos krikščionys demokratai: beveik 20 metų. Po 2020 m. Seimo rinkimų TS-LKD tapo valdančiosios daugumos lydere. Likimas ir vėl lėmė, kad partija laimėjo rinkimus tuo laiku, kai valstybę buvo užgriuvusios negandos – „kovid“ pandemija, agresyvi Rusijos ir jos parankinio Lukašenkos, uzurpavusio valdžią Baltarusijoje, veikla, dėl pandemijos ir Rusijos vykdomo dujų karo susvyravęs ekonominis stabilumas ir t. t.

Atrodytų, sveikas protas (ir Tautiška giesmė) reikalauja sutelkti jėgas, susivienyti ir grumtis su valstybę ištikusiais sunkumais. Deja, demokratinis principas – kad opozicija ne priešas, bet oponuojantis kolega – pastaruoju metu „pamirštas“, ir įdomiausia tai, kad jo nesilaiko ne valdančioji dauguma, bet opozicija, visais būdais demonstruojanti priešiskumą valdančiajai daugumai. Ne racionaliais pasiūlymais, ne geresnių sprendimų projektais, bet tiesmukiškais melagingais teiginiais ir net riausių kurstymu! Iki tokio lygio, kad pradėdi nebesuprasti – čia Kremliaus „penktoji kolona“, ar kas? Kaip kitaip paaiškinti aktyvią propagandą prieš kovą su pandemija, puolimą prieš institucijų kovą su hibridine Kremliaus ataka, vykdoma Baltarusijos uzurpatoriaus Lukašenkos rankomis (turiu galvoje nelegalių migrantų antplūdį), agresyvią Kinijos politikos prieš Lietuvą palaikymą...

Vienas iš paskutinių „opozicijos“ pasireiškimo būdų buvo Sausio 13-osios minėjimo metu įvykęs incidentas, kai opozicijos veikėjų remiama minia šalia Seimo surengė „mitingą“ ir sutrikdė rimtį. Nieko nuostabaus, kad daugumai 1991-ųjų sausio įvy-

kių liudininkų toks išpuolis priminė „Jedinstvos“ kompaniją.

Galbūt kas nors manote, kad nieko ypatingo ir neteisėto šių metų sausio 13 dieną neįvyko? Įvyko! Apie tai savo paskyroje „Facebook“ parašė Seimo narys Jurgis Razma, kreipęsis ir į policijos generalinį komisarą: „Sausio 13-ąją Nepriklausomybės aikštėje, Laisvės gynėjų pagerbimo oficialiame valstybiniame renginyje, valanda vėliau numatyto mitingo dalyviai ir kiti asmenys garsiais šūksniais, įvairiomis stiprius garsus skleidžiančiomis priemonėmis trikdė minėtą valstybinį renginį, todėl pasisakančių valstybės vadovų ir kitų dalyvių kalbų buvo beveik neįmanoma girdėti. Tačiau triukšmadariai nesulaukė jokių perspėjimų, visuomenei susidarė įspūdis, kad tokia veika pagal galiojančius teisės aktus yra nebūdama“.

Toliau J. Razma paaiškina, kodėl, jo manymu, tai buvo įstatymų pažeidimas: „Bet ar tikrai taip? Mano nuomone, išspręsti asmenų, kurie tyčia trikdė viešąją rimtį renginių metu, atsakomybės klausimą visiškai pakanka dabartinio ANK 488 straipsnio nuostatų. Nors Lietuvos Aukščiausiasis Teismas dar nėra suforma-

vęs ANK 488 taikymo praktikos, tačiau tokią praktiką yra suformavęs Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas. Administracinio teisės pažeidimo byloje Nr. N 575-1235/2012 Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas išaiškino, jog pagal anksčiau galiojusio kodekso atitikmenį – ATPK 183 straipsnį – atsakomybę užtraukia ne tik šauksmai, švilpimas, garsus dainavimas arba grojimas muzikos instrumentais, bet ir grojimas kitokiais garsiniais aparatais ar kiti panašūs veiksmai gatvėse, aikštėse, parkuose, paplūdimiuose, viešajame transporte bei kitose viešosiose vietose, o vakaro ir nakties metu – ir gyvenamosiose patalpose, įmonėse, įstaigose ar organizacijose, jeigu tai trikdo viešąją rimtį. Taigi akivaizdu, kad triukšmaujantiems asmenims, o ypač valstybinių renginių metu, vadovaujantis dabartiniu teisiniu reguliavimu, gali būti surašyti administracinių nusižengimų protokolai ir jų pagrindu skirtos baudos. Teismų praktikoje taip pat pažymėta, kad asmens veika kvalifikuojant pagal ANK 488 pakanka įrodyti, kad buvo sutrikdyta viešoji rimtis bent vieno asmens. Todėl tikiuosi, kad esant panašioms situacijoms ateityje policija ims aktyvesnių veiksmų užtikrinant, kad nebūtų trikdoma viešoji rimtis valstybinių renginių metu ir už viešosios rimties trikdymą atsakingiems asmenims būtų surašyti ANK protokolai ir skirtos nuobaudos“.

Laurynas Kasčiūnas: Ar komunistinei Kinijai pavyks nubauti Lietuvą ir atgrasyti kitus? Ar visgi tapsime Vakarų „sėkmės istorija“?

Socialiniame tinkle „Facebook“ seimo narys, Nacionalinio saugumo ir gynybos komiteto pirmininkas Laurynas Kasčiūnas trumpai išdėstė jau antrą kartą organizuotos kasmetinės NSGK pirmininko diskusijos „Lietuvos geopolitinis kodas: 5 iššūkiai nacionaliniam saugumui 2022“ aptartas temas. Šioje diskusijoje jo kolega buvo politologas Tomas Janeilūnas. Aptartos kelios geopolitinės situacijos temos: ar Rusija pasieks savo strateginius tikslus; kaip greitai bus panaikinti Baltarusijos nepriklausomybės likučiai, ir, jei situacija toliau klostysis panašiai, ar Lietuva taps Vakarų Berlynu; kaip gilėjančios takoskyros Lietuvos visuomenėje paveiks valstybės saugumo ir gynybos politiką? Ypač aktuali tema buvo

Kinijos užslėpta agresija prieš Lietuvą. Apie šią temą plačiau.

„Vyksta pasaulio devesternizacija – Vakarų ekonominės, kultūrinės ir karinės galios silpnėjimas, kuris sukuria vis daugiau erdvės reikšties revizionistinėms autoritarinėms valstybėms. Visgi Lietuva, nors yra ir maža šalis, ne kartą pademonstravo, kaip galima stabdyti autoritarinės Kinijos plėtrą. Strateginių pirkimų reglamentavimas, jog būtų apribotas trečiųjų šalių produkcijos pateikimas, uždrausta tokių pat šalių kuriamo 5G tinklo plėtra, Taivaniečių atstovybės atidarymas. Nors pastarasis klausimas susilaukė daug diskusijų viešojoje erdvėje, reikėtų atkreipti dėmesį į vieną labai svarbų dalyką – tai kaip tik ir demonstruoja demokratiją ir

autoritarinių valstybių konflikto gilėjimą bei daugiašalių institucijų silpnėjimo neigiamus padarinius.

Kinijos nedeklaruojamos diskriminacinės priemonės prieš Lietuvą yra pikišamai parodomosios ekonominės prievartos atvejais. Jos yra šurkštus Kinijos įsipareigojimų PPO pažeidimas. Kartu šie Kinijos veiksmai rodo, kad ji nesibijo ES, nes daro poveikį ES bendrajai rinkai ir ES pre-

kybos politikai. Taigi Kinijos išpuolis prieš Lietuvą yra išbandymas ir ES, ir visam demokratiniam pasauliui. ES gebėjimas rasti atsaką į bet kokius būsimus ekonominės prievartos bandymus lems ES, kaip geopolitinio subjekto, likimą. O savo ruožtu turime padėti verslui persiorientuoti, ieškoti naujų nišų ir rinkų, mažinti šią priklausomybę,“ – rašo L. Kasčiūnas.

Parengė Gintaras MARKEVIČIUS

Skelbimas

Vasario 15 d. (antradienį) kviečiame į Lietuvos valstybės atkūrimo dienos minėjimą Kruonio miške. 17 val. šv. Mišios Kruonio bažnyčioje. 18 val. iš Kruonio miestelio aikštės į mišką, kur užkasti 1946-02-15 naktį žuvę trys Lietuvos partizanai, pajudės iškilminga eisena su vėliavomis, deglais, žvakėmis ir gėlėmis.

Miške: degantys laužai, vėliavos pakėlimas ir „Tautiška giesmė“. Salvė partizanams atminti. Kalbės Kaišiadorių rajono savivaldybės ir Seimo atstovai. Meninė programa. Kareiviška košė ir arbata.

Dalyvaus: Kaišiadorių rajono moksleiviai, Jūrų skautai, Kauno apskrities kudirkačiai, rekonstrukcijų klubas „Partizanas“, Lietuvos šaulių sąjungos Kauno apskrities Vytauto Didžiojo II rinktinės jaunieji šauliai iš Kaišiadorių kuopos, Kaišiadorių kultūros centro folkloro ansamblis „Verpeta“, Rumšiškių kultūros centro Pravieniškių folkloro ansamblis „Praviena“ ir mišrus vokalinis ansamblis „Vija“, Kruonio kultūros centro moterų vokalinis ansamblis „Svajna“.

Prašome nepamiršti šiltai apsirengti ir apsiauti, pasiimti žvakučių, deglų, vėliavų ar vėliavėlių. Teirautis tel. 8 682 65 678, 8 615 29 907, 8 616 71 662.

Organizatoriai: Kaišiadorių rajono savivaldybė, Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjunga, Kruonio parapija, Kruonio kultūros centras, Kruonio gimnazija, Rumšiškių kultūros centras

Užsiprenumeruokite „Tremtinį“ 2022 metams

Prenumerata priimama **iki kiekvieno mėnesio 24 dienos** bet kuriame „Lietuvos pašto“ skyriuje, per „Lietuvos pašto“ laiškininką, paskambinus informacijos telefonu 8 700 55 400, internetu www.prenumeruok.lt. Laikraštis išeina 4 kartus per mėnesį. Prenumeratos indeksas 0117.

Kaina: 1 mėn. – 3,81 €; 3 mėn. – 11,46 €; 6 mėn. – 22,92 €.

SPAUDOS
RADIO IR
TELEVIZIJOS
FONDAS

Žūčių ir išdavysčių metais Jonui Jurui-Žilviniui – 100 metų

(atkelta iš 1 psl.)

Kaimynystėje nerado tinkamo parduodamo ūkio, tad dar 1932 m. atvyko į Kurklių valsč. Savąjį pardavę, Burios kaime nusipirko 28 ha žemės, netrukus sklypą padidino dar 6 ha, tad dar prieš Antrąjį pasaulinį karą jau turėjo 34 ha ūkį.

Patys didelio mokslo neragavę, tikėjo, kad vaikai sieks mokslo, Jurai planavo gražią vaikų ateitį. Seneliai pasiėmė Jonuką, baigusį Burios pradžios mokyklą, gyventi pas save ir leido mokytis į Molėtų progimnaziją. Ją baigus, išleido tęsti mokslų į Ukmergės gimnaziją. Jaunuolis norėjo tapti gydytoju. Tad 1940 m. baigus gimnaziją, senelis J. Maželis finansavo anūko studijas Vytauto Didžiojo universiteto Medicinos fakultete. Žinoma, kad dar nuo gimnazijos laikų Jonas Juras bendravo su Balninkuose ir kitur mokytojavusiu Juozapu Šibaila, tapusiu partizanų vadu Dieduku, žuvusiu 1953 m. pradžioje Dovydų miške (Ramygalos r.). Sako, vaikas padėdavo jam organizuoti mokinių išvykas, kartais net jį pavaduodavo. Glaudus ryšys siejo juos ir partizanaujant, iki pat Žilvinio žūties.

Vyriausiasis Jono Juro brolis Juozas, gimęs 1918 m., 1939 m. buvo pašauktas tarnauti į Lietuvos kariuomenę. Lietuvą okupavus, pateko į Raudonąją armiją. Karo pradžioje

nebuvo, tad suėmė tėvą Ignatą Jurą. Jis dvejus metus be teismo kalintas Ukmergės kalėjime. Prieš pat teismą už kiaulę ir auksą jį išpirko Julijonos tėvas Jonas Maželis.

Tik Ignotas laisve džiaugėsi neilgai: 1948 m. gegužės 22 d. Jurai iš-

DKA štabo Agitacijos skyriaus viršininkas Jonas Juras-Žilvinis ir apygardos B rinktinės štabo viršininkas, LLKS tarybos prezidiumo narys Juozas Šibaila-Merainis, Diedukas, 1947 m.

DKA B rinktinės partizanai

sovietinei armijai traukiantis iš Lietuvos, kareivėlis Juozas atsidūrė Karlijoje ir žuvo jos miškuose.

1943 m. kovo mėn. vokiečių okupantams uždarius Lietuvoje visas aukštąsias mokyklas, Jonas buvo priverstas nutraukti įpusėtus mokslus, grįžo namo ir gyveno tėvų ūkyje. Nuo 1944 m. liepos mėn. slapstėsi nuo sovietinės mobilizacijos namuose įrengtoje slėptuvėje, taip pat Burios apylinkėse. Padėjo Trakinių partizanams.

K. Strazdo teigimu, 1944 m. pabaigoje NKVD suėmė partizanų ryšininką, kuris buvo atnešęs Jonui Jurui rašomąją mašinelę. Ryšininkas, neišlaikęs kankinimų, prisipažino, kad paliko ją pas Juras, bet Jono bunkerio neišdavė. Kareiviai atvažiavo į ūkį. Sūnus tuo metu slapstėsi, namuose

tremti į Krasnojarsko sritį. Tėvas mirė tremtyje, o motiną 1956 m. vasario 25 d. paleido. Ji grįžo į Lietuvą. Mirė 1978 m. ir palaidota Vilniuje.

Trėmimo metu Jurų dukterė Antanina mokėsi Kauno universiteto Chemijos fakulteto trečiame kurse, sūnaus Stepono ir jauniausios dukters Leonoros tuo metu nebuvo namie. Jie taip ir liko neištremiti. Jurų vaikus priglaudė jos studijų draugės Antaninos mama, Šilutės rajono Vainuto pradžios mokyklos mokytoja Elena Vaitkevičienė. Jos vyras buvo pasitraukęs į Vakarus. Leonora kurį laiką užsidirbdavo privačiai prižiūradama vaikus ir taip pat mokėsi vakarinėje mokykloje. Steponas įsidarbino Šilutės batsiuvių artelėje ir mokėsi Šilutės vakarinėje vidurinėje mokykloje. E. Vaitkevičienė turėjo gerų pažinčių

Sveikiname

Garbingo jubiliejaus proga nuoširdžiai sveikiname:

Petrą EMUŽĮ – 90-ojo,
Petrą MOTIEJŪNĄ – 85-ojo,
Edvardą ANTANAITĮ – 80-ojo,
Ireną DZIUVIENĘ – 80-ojo,
Ireną GILIENĘ – 80-ojo,
Janiną GELAŽNIKIENĘ – 80-ojo,
Mariją AUKŠTIKALNYTĘ – 70-ojo,
Rimą NIKALAIUSKĄ – 65-ojo.

Brangieji, tegul jus lydi sveikata, gera nuotaika ir tegul pildosi svajonės per vaikų ir anūkų gyvenimus. Dievo palaima telydi jus.

LPKTS Biržų filialas

***

Garbingo jubiliejaus proga –
Leontiną NEDVARIENĘ – 90-ojo,
Ireną BANEVIČIENĘ – 85-ojo –
sveikiname ir linkime – mielosios,
būkit laimingos dieną ir vakarą, ir kai saulė rytais tekės.
Būkit laimingos ne tik pavasarį, bet ir kai nuo šalčio medžiai tylės...
Dievo palaima te lydi per visas dienas.

LPKTS Panevėžio filialas

Švietimo ministerijoje, tad įdarbino dukros draugę Šilutės vidurinės mokyklos chemijos mokytoja.

Be paramos likę vaikai patys užsidirbdavo pragyvenimui ir siekė mokslo. Antanina baigė universitete Chemijos fakultetą, Steponas tapo bibliotekininku, o Leonora – buhalterė.

Kai suėmė tėvą, Jonas paliko slėptuvę ir pasitraukė į mišką: organizavo partizanų būrį ir jam vadovavo. Tuo metu jis buvo nedidelio ūgio, šviesiaplaukis, su barzdele, inteligentiškas vyras. Mėgo literatūrą ir daug skaitė. Sakydavo: „Jei išliksiu gyvas – būsiu daktaras, o jei ne – gyvybė bus paaukota už Lietuvos laisvę ir nepriklausomybę“. Partizanaudamas dar gydė sužeistus bendražygius.

Nuo 1945 m. pradžios Žilvinis tapo Balninkų rinktinės būrio vadu. O gruodžio mėn. paskirtas rinktinės štabo Spaudos ir propagandos skyriaus viršininku. Rinktinėi vadovavo Jono senas pažįstamas Juozas Šibaila-Diedukas. Padėjo jam leisti partizanų laikraštį „Tėvynei šaukiant“.

J. Juro-Žilvinio partizanai veikė Kurklių valsčiuje ir Kavarsko, Balninkų, Skiemonių bei Žemaitkiemio valsčių pakraščiuose. Dažniausiai apsisistodavo apie Šilinę, Janonis, Dejūnus, Adamavos miške ir Retšilyje.

Jono Juro-Žilvinio žūtis

Ėjo penktieji partizaninio karo metai. Keitėsi rinktinės batalionų vadai, jų pavaduotojai ir rinktinės nariai, o J. Juras-Žilvinis dirbo štabe. 1947 m. gegužę jis prisiglaudė Petro Kuktos-Girininko būryje, įsikūrusiame Adomavos miško bunkeriuose. Jame be vado buvo 11 partizanų: Anicetas Burneikis-Omas iš Pilviškių k., Steponas Jakučionis-Aušra iš Trako k., Bronius Kemeklis-Kerštas iš Leliūnų k., Petras Kukta-Girininkas iš Trakinių k., Vaclovas Morkūnas-Žentas iš Valų k., Klemensas Nečiūnas-Urėdas ir Gintautas Nečiūnas-Eigulys iš Viktoriškių k., Vilius Sabaliauskas-Slapukas iš Beržinės k., Antanas Šulckus-Nemunas ir Levutė Šulckutė-Žibutė iš Maskoliškių k., Kazys Tubys-Žvalgas iš Didžiakaimio k. ir nuo Čiobiškio kilęs Ignas

Leščius-Šalteknis. Teko išgyventi mūšius su sovietiniais kareiviais, patirti draugų netektis.

1948 m. gegužės 1 d. Jonas Juras-Žilvinis kartu su rinktinės vadu Alfonsu Morkūnu-Plienu ir štabo viršininku Juozu Šibaila-Dieduku kaip DKA atstovai dalyvavo Šiaurės Rytų Lietuvos srities Vytauto, Algimanto ir Didžiosios Kovos apygardų bei rinktinių partizanų vadovybės suvažiavime.

1948 m. rugpjūčio 14 d. DKA B rinktinėi patvirtinamas apygardos statusas ir užmezgami ryšiai su srities vadovybe. DKA vadu skiriamas Alfonsas Morkūnas-Plienys ir jam suteikiamas partizanų kapitono karinis laipsnis. J. Šibaila-Diedukas tampa štabo viršininku, Jonas Juras-Žilvinis – Organizacinio skyriaus viršininku. Spalio 12 d. J. Šibaila paskiriamas į Rytų Lietuvos srities štabą, tad netrukus jo vieton skiriamas Jonas Juras-Žilvinis.

1949 m. liepos 12 d. partizanų Adomavos miške aptiko kareiviai. Mūšis buvo ilgas ir sunkus. Sako, tą dieną miške ilgai girdėjosi granatų sprogamai, kulkosvaidžių kalenimas. Pirmieji Nemuno bunkeryje žuvo Gintautas Nečiūnas-Eigulys, Ieva Šulckutė-Žibutė, Ignas Leščius-Šalteknis ir Antanas Šulckus-Nemunas. Iš pradžių Girininko bunkeris į apsupimo zoną nepateko. Po kurio laiko mūšis persikėlė ir čia. Žuvo Kazys Tubys-Žvalgas, po kurio laiko mirtinai buvo sužeistas Petras Kukta-Girininkas. Klemensas Nečiūnas-Urėdas peršautas, kareivių suimtas. Pagaliau iš bunkerio iššoko Jonas Juras-Žilvinis. Atsišaudydamas bandė prasi-veržti iš apsupties žiedo, bet krito pakirstas prieš kulkos... Paskutinis žuvo Anicetas Burneikis-Tomas.

Partizanams Žentui, Aušrai, Slapukui ir Kerštui pavyko likti gyviems... Vėliau žuvusiųjų kūnai buvo niekinti Kurkliuose. Po kelių dienų jie užkasti Šilinės miške, o tik 1989 m. perlaidoti į naująsias Kurklių miestelio kapines.

2011 m. Jonui Jurui-Žilviniui suteiktas Kario savanorio vardas, pulkininko laipsnis.

Onos Šimaitės gyvenimo fragmentai

Tarptautinę Holokausto aukų atminimo dieną minint, buvo pristatoma knyga apie Onos Šimaitės – pirmosios pripažintos pasaulio tautų teisuolės iš Lietuvos – gyvenimą ir interviu su knygos autoriumi Rimantu STANKEVIČIUMI.

„Ties Stiklių ir Didžiosios gatvių kampu buvo inscenuotas žydų pasikėsinimas į vokiečių karininką. (...) Į kalėjimą nepertraukiamai vedė ne tik vyrus ir moteris, bet ir vaikus, ligonius. Vieną senutę nešė ant rankų. Moteris ėjo su kūdikiais ant rankų, su mažučiais vaikais, kurie kabinosi už motinų sijonų. Atvedė daug vaikų iš vaikų namų kartu su mokytojais. Pamačiau man gerai žinomą šlubą batsiuvių iš Stiklių gatvės. Jis be lazdos negalėjo vaikščioti. Prie kalėjimo vartų iš batsiuvio atėmė lazda ir pradėjo ją mušti. Paskui permetė lazda per kalėjimo vartus švilpiant, kvatojantis ir keikiantis kaliniams. Kitose kalėjimo pusėje pamačiau žydę baltu ligoninės chalatu. Ji atrodė kaip pamišusi. Ieškojo savo vienuolikos metų dukters, kurią jos naktinio budėjimo ligoninėje metu išvedė iš namų nežinia kur. Patariau moteriai kuo greičiau eiti į namus, kad ji pati nepatektų į kalėjimą. Užsirašiau jos pavardę, adresą, pažadėjau padaryti viską, ką galėsiu. Kartu su žymia lietuvių visuomenės veikėja Marcele Kubiliūte ėjau pas Buragą, žydų reikalų vedėją. Nuėjau į lietuvišką „ochranką“. Ten pažiūrėjo į sąrašus, bet mergaitės nerado. Pakraipė pečiais ir pasakė: „Ar verta jaudintis dėl žydų mergaitės?“ Kai paklausiau, kur ta mergaitė gali būti, patarė kreiptis į ypatingąjį būrį, šaudžiusį žydus. Ten eiti nebuvo jokios prasmės,“ – pasakoja 1940–1944 m. Vilniaus universiteto bibliotekininkė dirbusi Ona Šimaitė.

Kaip sako knygos apie ją autorius Rimantas Stankevičius: „Tai retas žmogus, matęs Vilniaus geto gyvenimą iš vidaus, patyręs tai, kas ne geto gyventojams nebuvo žinoma“. Leidimą lankyti gete Ona Šimaitė gavo neva negražintų knygų rinkimo tikslais. Bet iš tiesų ji ėjo į Vilniaus getą, vedama atjautos, humaniškos meilės ir kupina pasiryžimo dalytis žmoniška kančia su atsidūrusiais mirties gniaužtuose.

Apie tai pasakojama knygoje „Nepadarūsiai tautai gėdos: Onos Šimaitės gyvenimo fragmentai“, kurią, minint Holokausto pradžios Lietuvoje ir Vilniaus geto įsteigimo 80-ąsias metines, parengė ir išleido bei Tarptautinės Holokausto aukų atminimo dienos proga pristato Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centras.

Pasak autoriaus, knyga koncentruojasi į tai, kas labiausiai susiję su O. Šimaitės veikla per jos ketverius gyvenimo Vilniuje metus. Nepaisant skurdžios pokario buities, Ona Šimaitė, palaikoma bendraminčių, padedama lietuvių dvasininkų, visomis išgalėmis padeda žydams Vilniaus gete. Kaip ir daugelis tuo metu, ji patyrė tris suėmimus, kankinimus, kalėjo stovyklose. Nepaisant karo, politikos ir nuolatinio nepritekliaus, moteris lieka tvirtai įsipareigojusi dvasiniams ryšiams su kenčiančiais ir vargstančiais žydais bičiuliais bei

nepažįstamais ir kultūrinio to meto gyvenimu.

Knygoje pateikiamas skaitmeninis kodas (QR), leidžiantis išgirsti autentišką apie 1969 m. įrašytą pasaulio tautų teisuolės pasakojimą apie įsitraukimą į žydų gelbėjimą, smulkias gudrybes, kurių teko griebtis, norint patekti į getą ir didelę žmonių paramą, įskaitant pagalbą ir tylėjimą, ir geru žodžiu jai pačiai šiuose sudėtinguose žygiuose į mirtį. Skaitytojas taip pat ras Lietuvos piliečių –

„Rašyti įpareigojo Vilnius ir paradoksas, kad apie Oną Šimaitę labiau žinoma JAV, Izraelyje ir Prancūzijoje nei Lietuvoje“, – apie knygos rašymą pasakoja jos autorius Rimantas Stankevičius

Pasaulio tautų teisuolių, apdovanotų Jad Vašem atminimo medaliais ir garbės raštais, sąrašą pagal metus ir abėcėlę.

Temai angažavo kelionės

– **Kaip susidomėta tokia sudėtinga – siaubingų žydų kančių Lietuvoje ir juos gelbėjusių lietuvių – tema?**

– Aš kaip mėgėjas žydų gelbėjimo tema domiuosi beveik 20 metų. Kadangi mano tiesioginis darbas – tarptautinių ryšių mezgimas – leido nemažai keliauti, bendrauti su Lietuvos istorija, politine santvarka, parlamente besidominčiais valstybių pareigūnais, teko patirti klausimų ir Holokausto tema. Man, kaip vilniečiui, karo metų žydų tautos tragedijos atgarsiai buvo žinomi. Tačiau to nepakako. Domėjausi, rinkau publikacijas, taip ir prasidėjo gilinimasis į žydų gelbėjimo temą. Įsikūręs Genocido aukų muziejus (dabartinis pavadinimas – Okupacijų ir laisvės kovų muziejus – A. J.) leido seriją apie žydus, gelbėjusius lietuvius 2000-ųjų pradžioje, aš ten keletą publikacijų išleidau.

Ši tema nuginė mane į JAV – vienu atostogų metu, betyrinėdamas žydų gelbėjimo istorijas, ten rinkau medžiagą, nes, kaip žinia, karo metai daug lietuvių inteligentijos nubloškė į Vakarus, į Jungtines Amerikos Valstijas, ir ten susikaupė nemažai medžiagos apie žydų tragediją ir gelbėjimą.

Amerikos spaudoje pasirodydavo puolimo prieš lietuvius bangos. Pasirodydavo skaičiai, kad labai daug žydų Lietuvoje buvo nužudyta, ir kad lietuviai aktyviai dalyvavo tame. Trūko istorijų apie žydų gelbėjimą, ko tikrai Lietuvoje buvo. Domas Jasaitis buvo tas, kuris buvo surinkęs visą medžiagą, tačiau leidinio parengti nespėjo, pritrūko gyvenimo... Ir pateko po to į Putnamo (angl. Putnam, Konektikuto valstija) kultūros namų archyvą ta medžiaga. Tai aš ten, žinoda-

todėl, kad aš tuo metu dirbau LR Seime. Jis buvo profesorius Vytauto Landsbergio rašytas Onai Šimaitei. Padariau kopiją ir atvežiau čia į Vilnių, ir perdaviau padėjėjai, kad perduotų profesoriui priminimui. Tada pavartčiau tuos dienoraščius ir supratau, koks čia yra lobis. Bet negalėjau jo nei nusikopijuoti, nei nagrinėti tuo metu, buvo penktadienis. Aš vienai dienai atvažiauvau. Net kopijavimui nebuvo laiko. Tada ir taip atsirado šios knygos svajonė. Tai ir buvo knygos užuomazga. Galvoje vis sukosi, kad reikėtų sugrįžti prie šio archyvo – vien dėl tų dienoraščių.

Dienoraščiai grįžta į Lietuvą, medžiaga kaupiasi

– **Nuo 2000-ųjų iki 2021-ųjų yra nemažas tarpsnis: ar tiek truko rašymas? Ar čia būta ir atidėliojimų?**

– Po ketverių metų – apie tą metą, kai Lietuva stėjo į Europos Sąjungą – sužinau, kad Onos Šimaitės dienoraščius iš Kento valstybinio universiteto (Ohajas, JAV) atvežė į Vilniaus universiteto bibliotekos Rankraščių skyrių. Šie dienoraščiai keliauvo iš Paryžiaus – Žibuntas Mikšys siūlė lietuvių bendruomenei, bet kadangi rašytiniame palikime buvo rusiškų tekstų, buvo pasiūlyta perduoti į Kento valstybinį universitetą, kuris turėjo bendradarbiavimo saitų su Lietuvos universitetais, ir jie susitarė šiuo klausimu.

Gabaliukas apie Oną Šimaitę išėjo dar 2001-aisiais tame veikale „Išgelbėję pasaulį...“, kurio audringas pristatymas vyko Mokslų akademijoje. Per tą kitą laiką nuvykau į Izraelį ir susitikau su žmonėmis, kurie ir žinojo Oną, ir turėjo jos straipsnių. Vieną įdomesnių publikacijų – „Atgimimas“, išleistas hebrajų ir rusų kalbomis Izraelyje, o kita – 1951 m. spausdinta Niujorke. Pamažu medžiaga kaupiasi. Pagrindinis darbas – vertimas iš rusų kalbos. Pažįstama turbūt kiekvienam mokslininkui, kad pagrindinis rašymo darbas yra skaitymas. Ir aš daug skaičiau Onos Šimaitės dienoraščius Vilniaus universiteto Rankraščių skyriuje.

Prisidėjo ir pasakojimai, liudijimai. Aš pažinojau Onos sūnėną Kęstutį Šimą. Jį sutikęs paklausdavau, ar nerašo apie savo tetą. Gaudavau atsakymą, kad rašo. Tad lūkuriavau jo tyrimų rezultatų kelerius metus, publikavau straipsnius, kuriais Kęstutis taip pat pasinaudojo, galop savo knygą išleido. Per tą laiką verčiau, kaupiau, grupavau.

Keliaujant knygos rašymu atgal, tuo metu susipažinau su Julija Šukys. Ji Jeruzalėje anglų kalba išleido autentiškus Onos Šimaitės tekstus Issacui Nachmanui Steinbergui. Tai pats detaliausias O. Šimaitės bendravimo su getu aprašymas. Tas tekstas dar kartą priminė, kad viskas vyko čia, Vilniuje – Savičiaus gatvėje, kur ji gyveno, Universiteto g., kur ji dirbo, Vilniaus gete ir Šv. Jonų gatvėje – kur aš nuolat apie tai domiuosi ir tyrinėju. Ir nejaukumas, kad niekas apie tai nežino.

(keliamo į 6 psl.)

Apie penkių tautų didvyri Tada Kosciuską

Gintaras LUČINSKAS

Tadui Kosciuskai, gimusiam neturtingų Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės bajorų šeimoje Merečovščiznos dvare, Slonimo paviete, Naugarduko vaivadijoje, Lietuvoje likimas lėmė būti XVIII a. pabaigos laisvės simboliu ne tik lietuviams, lenkams, prancūzams, bet ir kitoms tautoms, ypač užgimstančiai amerikiečių politinei tautai arba nacijai. Baigęs karo mokslus Varšuvoje 1770–1774 m. būsimasis Amerikos nepriklausomybės karo didvyris tobulinosi Versalio karo akademijoje ir Bresto karo laivyno akademijoje. Buvo universalus karo inžinierius ir puikus mūšio taktikos vadas.

1776 m. paskelbus Amerikos nepriklausomybę, Benjamino Franklino Paryžiuje buvo paakintas vykti kovoti kare prieš anglos. 1776–1784 m. jis išgarsėjo mūšiuose prie Rod Ailando, Jorktauno ir Niujorko. Tik dėka jo išmonės ir ryžto jauna amerikiečių armija 1777 m. sumušė anglos lemtingame mūšyje prie Saratogos. Tado Kosciuskos gebėjimai išgarsino jį ir patraukė generolo Džordžo Vašingtono dėmesį. Taip Lietuvos karys tapo vyriausiojo vado adjutantu ir artimiausiu patarėju. Istorinius prisiminimus šiandien materializuoja jo statyti įsitvirtinimai, ypač Vest Pointe, kur iki šiandien veikia garsi JAV karo akademija, menanti ir galingiausios pasaulio šalies artilerijos tėvą.

Vėliau Tadas Kosciuska grįžo į Lietuvą, stojo Abiejų Tautų Respublikos kariuomenėn. Kaip karštas Gegužės 3-iosios Konstitucijos šalininkas 1792 m. gynė laisvės idėjas mūšiuose su Targovicos konfede-

racija ir rusais. Pralaimėta kova pirmąsyk pavertė jį kartu su kitais kariais politiniu pabėgėliu, emigrantu Saksonijoje. Neužilgo jis sugrįžo ir Krokovoje buvo paskelbtas sukilėlių vadu. Vėl aršios kovos, organizacinių gebėjimų bei politinio išvalgumo patikrinimo laikas. Tadas Kosciuska buvo revoliucingas demokratas, siekęs paversti liaudį politinės tautos dalimi, kovojančią už savo teises, žemę ir tėvynės laisvę. Pragaištingame mūšyje ties Macejovicėmis generolas buvo sužeistas, pateko rusams į rankas, kalėjo Petropavlovsko tvirtovėje dvejus metus, kol po Rusijos carienės Jekaterinos II mirties 1796 m. buvo paleistas laisvėn. Po metų bandė įsikurti savo antrojoje tėvynėje – JAV. Tačiau trumpai pagyvenęs Filadelfijoje, likusiam gyvenimui čia neįsišaknijo – ne viskas (ypač svetimšaliui taikomi įstatymai) jam patiko šalyje, dėl kurios laisvės kovojo.

Lietuvių emigrantų atmintyje revoliucingo generolo iš Lietuvos

Tadas Kosciuska. Atvirukas išleistas 1907 m. Krokovoje. Iš autoriaus archyvo

(lietuvių dalyvavimas JAV nepriklausomybės kare prieš britus) nekėlė abejonių pirmiesiems emigrantų istorikams. Štai Jono Žilinsko parašytas trumpas pasakojimas apie Tada Kosciuską: „Laikuose revoliucijos, kada amerikiečiai kovėsi su anglais už liuosybę, metuose 1777 atvyko į Ameriką iš Prancūzijos lietuvis Tadeus Kasciuszka, paeinantis nuo Merkinės, kuris įstojęs į eiles revoliucionistų pasiliko Washingtono, amerikiečių vado, adjutantu ir patikėtiniu inžinierijos. Po karės pastatė jam amerikiečiai paminklą West Pointe, N.Y., kur jis Bemis kalnuose buvo parengęs dėl jų fortus“.

Tado Kosciuskos heroizavimas Amerikos lietuvių emigrantų atmintyje buvo viena svarbiausių savo atskirumo ir vertingumo žymė. „Mes buvom tarp pirmųjų ir mes kovėmės už Amerikos laisvę“ – nuostata lydėjo lietuvių ilgus įsikūrimo dešimtmečius. XX a. trečiojo dešimtmečio pabaigoje Lietuvos konsulas Čika goje A. Kalvaitis raportavo Užsienio reikalų ministerijai apie tokius nutikimus: „Paskutiniu metu kilo ginčas tarp lietuvių ir lenkų spaudoje dėl Kosciuskos pilietybės.

(keliamą į 7 psl.)

Onos Šimaitės gyvenimo fragmentai

(atkelta iš 5 psl.)

Amžinybėn iškeliavo Kęstutis – neliko artimesnio ir giliau žinančio žmogaus, tad sukauptus klodus, dalytis tuo palikimu stiprią vidinę pareigą jaučiau vis stiprėjant. Koncentravau si į autentiškus tekstus apie Vilniaus geto gyvenimą.

Į knygos pabaigą palydėjo buvusi Lietuvos ambasadorė Prancūzijoje Jolanta Balčiūnienė – jos perduota medžiaga padėjo geriau pažinti Onos Šimaitės gyvenimo laikotarpį šioje šalyje.

– Kuo įdomi ne tik mėgėjui skaitytojui, bet ir profesionaliam istorikui nauja knyga?

– Turime nemažai knygų apie Vilniaus getą – dažniausiai išgyvenusių žydų, arba objektyvią mokslinę perspektyvą. Bet kaip tas atrodė iš lietuvių pusės, tas santykis su žydais ir kaip lietuviai matė gyvenimą gete, nes tik vienetai ten patekdavo, nebuvė laisvų vaikštynių, tai labai reta. Ona Šimaitė turėjo daug pažįstamų, gerą reputaciją, todėl galėjo giliai tą gyvenimą suvokti. Užfiksuoja daugybę svarbių detalių, kurios atskleidžia tragišką žydų tautos istoriją. Iš jos dienoraščių išrinkau tuos fragmentus, kurie nušviečia Onos gyvenimą Izraelyje, o vėliau ir Paryžiuje. Per tai norėjosi parodyti Onos plačią kultūrinę veiklą. Tą leidinių sklaidos tinklą, kurį buvo išvysčiusi per asmeninius ryšius bei susitarimus su bibliotekomis. Ji aktyviai dalyvavo Ichoko Mero kūrybos sklaidoje. Dalydavosi daugiausiai cenzūros praleidžiama lektūra, bet yra tekę iš Tomo Venclovos girdėti, jog draustą

Česlovo Milošo knygą dalimis yra pavykę perduoti legaliai bibliotekai į fondus.

Emocinis krūvis – kaltė, atjauta ir nuostaba

– Lietuvių žydų gelbėtojų tema turi ir kitą pusę – nemalonią, nepatogią, bet būtiną pripažinti – lietuvių dalyvavimą žudynėse. Ką rastume šioje knygoje apie šią kitą pusę?

– Jei domiesi gelbėjimu, natūraliai žinai žudynių faktus. Juk nuo ko gelbėjo – nuo mirties gelbėjo. Visas

Knygos viršelis. Raimundo Kaminsko nuotrauka

tas kančias, rašydamas ar skaitydamas, turi absorbuoti. Tą reikėjo padaryti Onai, stebinčiai geto realybę, tą atkartoja rašantis ar skaitysiantis

šią knygą. Visa istorija yra atspindėta: kaip iš pradžių, pirmosiomis nacių okupacijos dienomis, dingdavo Onos pažįstami žmonės, kaip ji iš Lukiškių kalėjimo išpirko įkalintuosius – tai vis apie kančias. Kančias, kurias sukėlė ir lietuvių pareigūnai, per uoliai vykde okupanto įsakymus, per nuožmiai nešioję pagiežą ir pamiršę artimo meilę.

Onos Šimaitės padėtis jai pačiai leido taip kalbėti, kad ją girdėtų ir vertintų. Kadangi ji pati yra nukentėjusi: suimta ir kankinta. Daugelyje knygų jau pokariu apie tai parašyta. Ona Šimaitė neturėjo to, ką turėjo kiti lietuviai – nematyti to prisidėjimo prie Holokausto, mažiau matyti žudynes ar apie jas nekalbėti. Ji galėjo pasakyti, kad buvo žmonių, kurie prisidėjo. Ji atvirai parašo pavardėmis. Šitai yra knygoje. Bet tuo pačiu Ona Šimaitė sako, kad negalima pamiršti ir tų žmonių, kurie gelbėjo žydus, kad negalima kaltinti visos tautos.

Įdomus faktas, kad praėjus po karo 20 metų pačių išgelbėtų žydų liudijimų apie lietuvių pagalbą buvo labai mažai, tik vienas kitas. Tas leido susidaryti stipresniam vaizdui, jog lietuviai stipriai kolaboravo su naciais. Tačiau vėliau šie skaičiai kinta ir kaip tokiai mažai tautai kone tūkstantis pripažintų pasaulio teisuolių yra didelis skaičius. Išgelbėtieji norėjo pamiršti, nenorėjo kalbėti. Pastebėsiu, kad banga, jog reikia liudyti gėrį, kilo 1990 m., Izraelis kelis suvažiavimus sušaukė ragindamas prabilti. Vis dėlto reikia nepamiršti, kad Lietuvoje 1941–1944 m. sunaikinta kone 200 tūkst. žydų. Tai neatleidžia ir nuo tyrinėjimų poreikio – pama-

tyti, sužinoti realiai iš tų žmonių pačių. Tai iškalbu labai.

– Kaip Jus keičia šios knygos apie žydų gelbėjimą? Ši knyga apie Oną Šimaitę?

– Manęs nepaliekia nuostaba. Iki paskutinės savaitės darbo su šita knyga Ona Šimaitė nenustojė manęs stebinti. Kokia plati jos korespondencija – ir su išgelbėtais žydais, ir su kardinolo Audrio Juozo Bačkio šeima, ir su diplomatijos šefu Stasiu Lozoraičiu, kultūros veikėjais. Taip pat ir su profesoriumi Vytautu Landsbergiu susirašinėjimo yra.

Baigdamas knygą galvojau: užtenka sėdėti tame archyve. Vis dėlto pačiai pabaigai paėmiau neidentifikuotų laiškų pluoštelį. Ir randu 1964 m. laišką iš Valstijų į Paryžių – Onai rašantis žmogus pasakoja: radau Jūsų adresą, man perdavėte nuo rektoriaus linkėjimus, kol buvau Vilniaus gete, ir kartą atėjote į liginę ir pasiūlėte perduoti savo palatą, kad gaučiau pinigų vaistams. Atsisakiau, nes turėjau draugų, kurie man galėjo padėti pinigais. Be to, aš negalėjau suprasti, kaip žiemą moteris gali likti be palto...

Įsivaizduojate. Tai ne ji apie save pasakoja, ne ji atsimeina, o jai rašo po dvidešimt metų ir primena tą neįtikėtiną altruizmą. Jei pati kalbėtų, sakyčiau, pagražinta, dirbtina, bet čia apie ją taip pasakoja tie žmonės, kuriuos ji lankė, su kuriais ji elgėsi vienaip ar kitaip. Tokia karo metų būsenos autentika nepalijauja stebinti. Onos Šimaitės aprašomi lietuvių ir žydų nepritekliai, jų kančios ir ta jos jaučiama atjauta turi poveikį.

LGRTC inf.

Ilsėkitės ramybėje**Elena Andrijauskaitė-Varpučianskienė**
1937–2022

Gimė Telšių r., Tverų apyl., Reškėtėnų k., ūkininkų šeimoje. 1948 m. gegužės 22 d. šeima buvo ištremta į Jamrenko k., Ilansko r., Krasnojarsko kr. Elenai tuo metu buvo vienuolika metų. Tremtyje baigusi septynias klases, įstojo į Ilansko kooperacijos mokyklą. Baigusi įsidarbino Ilansko celiuliozės fabrike. 1957 m. grįžo į Lietuvą. Tėviškėje gyventi niekas nepriėmė, teko apsistoti Kuršėnuose. Dirbo Kuršėnų kooperatyve. Neakivaizdiniu būdu įstojo į Kauno lengvosios pramonės technikumą, kur įgijo technologo specialybę. Sukūrė šeimą su Juliumi Varpučianskiu, pasistatė namus, užaugino ir į gyvenimą išleido tris vaikus. Susikūrus LPKTS Kuršėnų filialui, 1992 m. tapo nare. Buvo aktyvi, pareiginga, draugiška, todėl buvo renkama į tarybą. Šviesus Elenos atminimas liks mūsų širdyse, maldose ir mintyse. Palaidota naujose Kuršėnų parapijos kapinėse.

Nuoširdžiai užjaučiame dukterį Egiliją, sūnus Vaclovą ir Egidijų, seserį Stasę ir brolių Kazį su šeimomis.

LPKTS Kuršėnų filialas

**Apie penkių tautų didvyrį
Tadą Kosciuską**

(atkelta iš 6 psl.)

Lietuviai tvirtina, kad Kosciuska yra lietuvis, ir parėmimui savo argumentų surado kur tai Waschingtano (Vašingtonas) valstybiname knygyne knygą, užvardintą „Listy Kosciuszki“. Šioje knygoje Kosciuska pripažįsta esą kilęs iš Lietuvos ir jaučiasi save lietuviu. Praktiškos reikšmės galbūt šis ginčas neturi jokios, bet propagandos atžvilgiu, jis mums daug naudos atneša, nes tas ginčas jau yra persimetęs į amerikonišką spaudą, kur kartas nuo karto talpinamos šių ginčų ištraukos. Šiuo būdu supažindinama Amerikos visuomenė su tuo, kad kur tai prie Baltijos pakraščiu yra maža valstybė, davusi tokių garsių vyrų Amerikos istorijoje, tokių kaip Kosciuska.

Ginčas dar neužbaigtas...

Devynioms dešimtims metų pralinkus po anų ginčų, mes vis dar turėtume kartoti konsulo žodžius: „Ginčas dar neužbaigtas“. Jis kybo virš istorikų galvos, praplaukia pro lietuvių istorinės atminties horizontus, jis laukia gal net ne pabaigos, bet siekimo likti prisimenančiais idealus, dėl kurių kadaise teko grumtis su ginklu rankose.

Tadas Kosciuska sieja abi unijinės valstybės tautas – lenkus ir lietuvius, kurie neretai sunkiai įsileidžia supratimą, kad didieji ano meto herojai nebūtinai turi būti padalyti į atskiras tautines tapatybės dalis. Tadas Kosciuska ir lietuvis, ir lenkas. Jis ir lenkų, ir lietuvių, ir net baltarusių istorinio atminimo dalis.

Skelbimas

Vasario 15 d. (antradienį) įvyks LPKTS Jurbarko rinkiminis ataskaitinis susirinkimas.

9.30 val. šv. Mišios už tremtinius Jurbarko Švč. Trejybės bažnyčioje. **10.30 val.** registracija Jurbarko viešojoje bibliotekoje. **11 val.** renginio pradžia: meninė dalis; pirmininkės ataskaita; Revizijos ataskaita; Etikos komisijos ataskaita; kiti klausimai; rinkimai.

Renginio organizatoriai: LPKTS Jurbarko filialas, Jurbarko rajono savivaldybės viešoji biblioteka. Partneriai: Jurbarko rajono kultūros centras, Jurbarko Giedraus Giedraičių gimnazija.

Rėmėjai: kavinė „Rytas“, LPKTS Jurbarko filialo valdybos narė Stasė Ambrakaitienė

Dėmesio!

Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto doktorantė Greta Paskociumaitė tyrinėja partizaninio karo istoriją. Partizanų, ryšininkų bei rėmėjų artimieji (brolių ar seserų vaikai ir anūkai, tiesioginių linijų vaikai ir anūkai) kviečiami pasidalyti savo prisiminimais apie šeimos likimą rezistencijos metais ir vėliau sovietmečiu. Bet kokie prisiminimų fragmentai ir liudijimai leistų bent iš dalies atkurti sudėtingą pokario kovų situaciją, skleidžiant žinią apie tautos istoriją jaunimo gretose ir akademinėi bendruomenei tiek Lietuvoje, tiek užsienyje. Kontaktai susisiekti: tel. nr. 8 648 13656, el. paštu – g.paskociumaite@gmail.com.

Ilsėkitės ramybėje**Vladas Bronius Kregždė**
1932–2022**Danutė Kazimiera Kregždaitė**
1938–2022

Į Amžinąją kelionę palydėjome Vladą su seserimi Danute. Gimė jie Jurbarko r., Juodaičių apyl., ūkininkų šeimoje. Vaikus augino vienas tėvelis, nes mamytė po gimdymo mirė. Atėjus sovietams, vyriausias brolis išėjo partizanauti. Sodybą dažnai krėtė NKVD, mušė ir tardė tėvelį. O 1951 m. ištrėmė į Irkutsko sr., Čeremchovą. Ten teko sunkiai dirbti, badauti. Vladas dirbo šachtoje, o kiti – prie geležinkelio. Į Lietuvą grįžo 1960 m. Tačiau čia nepriregistravo, todėl trejus metus šeima gyveno Trapėnuose, Kaliningrado sr. Vėliau apsigyveno Jurbarko, Kalnėnuose. Vladas vedė, apsigyveno Skirsnemunėje. Dirbo „Kaspino“ fabrike šaltkalviu. Danutė gyveno su tėveliu, dirbo Jurbarko poliklinikoje sesele. Tai buvo energingi, draugiški žmonės. Aktyviai dalyvavo filialo veikloje. Juos buvo galima sutikti visuose renginiuose. Niekada neatsisakė padėti, patarti.

Vladas palaidotas Skirsnemunės kapinėse, Danutė – Jurbarko miesto kapinėse.

Nuoširdžiai užjaučiame seserį, jos sūnaus šeimą bei visus artimuosius.

LPKTS Jurbarko filialas

Valiusė Ažunarytė-Baltušienė
1931–2022

Gimė Biržų rajone, Mieleišių kaime, ūkininkų šeimoje. Tėvas Povilas Ažunaris už paramą partizanams 1946 m. nuteistas 10 metų lagerio ir tai pačiais metais mirė Ustvymsko lageryje, Kolymoje. 1948 m. motina ir dvi dukros ištrėtos į Irkutsko sr., Golumetės r., Kurtujai. Į Lietuvą grįžo 1957 m. Atkūrus Lietuvos Nepriklausomybę, aktyviai įsijungė į LPKTS Biržų filialo veiklą, rinko medžiagą apie savo krašto partizanus bei daug prisidėjo įamžinant Papilio apylinkių partizanų atminimą.

Nuoširdžiai užjaučiame vaikus ir artimuosius.

LPKTS Biržų filialas

Petras Kaupas
1928–2022

Gimė Biržų rajone, Kuprių kaime, ūkininkų šeimoje. Tėvas buvo Papilio šaulių raitelių būrio vadas. Brolis Vytautas – partizanas, žuvo 1944 m. Už paramą partizanams tėvas 1944 m. nuteistas ir 1947 m. mirė Dolinsko lageryje, Karagandos sr. (Karlagas). Likusi šeima 1958 m. ištrėmta į Irkutsko sr. Čeremchovo raj., Šachty 5 bis. Į Lietuvą grįžo 1957 m. Atkūrus Lietuvos Nepriklausomybę, aktyviai įsijungė į LPKTS Biržų filialo veiklą.

Nuoširdžiai užjaučiame vaikus ir artimuosius.

LPKTS Biržų filialas

Genovaitė Šniokaitė-Diržienė
1936–2022

Genovaitės vaikystė ir jaunystė buvo pažymėta skaudžiais randais. 1949-ųjų Kūčių vakarą eigulio Petro Šniokos šeima buvo ištremta į Tomsco sr., Timiriazovo miškų kirtyklą, 86 kvartalą. Sunkus darbas, šaltis, vargas ir skurdas lydėjo daugiau kaip dešimtmetį. Tai užgrūdino charakterį, bet nesunaikino tėvynės ilgesio. 1958 m. grįžo į Lietuvą. Sukūrė šeimą, kartu su vyru Antanu augino dukras, džiaugėsi anūkais. 32 metus įvairiose pareigose dirbo Rokiškio miškų ūkyje. Viena pirmųjų, vos tik nuskambėjus Nepriklausomybės varpui, skubėjo parsivežti tėvo kaulėlių ir juos palaidoti gimtojoje žemėje. Dalyvavo tremtinių veikloje, aukojo Panemunio Angelo statybai, nuolat telkė giminės žmones, kad jaunimas išsaugotų istorinę atmintį. Ji buvo tikra Rokiškio krašto dukra: čia gimė, augo, mokėsi, čia nuėjo ilgą gyvenimo kelią, čia ir atgulė Amžinam poilsiui Kalneliškių kapinėse.

Nuoširdžiai užjaučiame artimuosius.

LPKTS Rokiškio filialas

Tremtinys ISSN 2029-509X
www.lpkts.lt

Leidėjas Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjunga

Įmonės kodas 300032645

Ats. sąsk. Nr. LT18 7044 0600 0425 8365 AB „SEB“ bankas

Adresas: Laisvės al. 39, 44309 Kaunas,
Tel. (8 37) 323 204, 8 667 39218
El. p. tremtinys.redakcija@gmail.com
El. p. lpkts@lpkts.lt2 spaudos lankai. Tiražas 1150 egz.
Kaina 0,90 euro.Spausdino spaustuvė UAB „Morkūnas ir Ko“,
Draugystės g. 17, KaunasProjektą „Lietuvos Laisvės kovų,
tremties ir tautos netekčių
atspindžiai“ remia
(2022 m. skirta 15000 eurų)

Ongudajus

(atkelta iš 1 psl.)

Tačiau nemačiau, kad kas tuos taukus valgytų, o taršė paprasčiausiai sausas bulves ar duoną, na, geriausiu atveju, užgerdami pienu. Iš sukrypusių namelių lindo amžino skurdo lydimi apdriskę jų gyventojai. Užtat buvo be galo įdomu ir nesuaprantama, kaip tos avys vaikšto kalnų takeliais.

Takeliai kalnų papėdėse tokie siauri išsidėstę, o kai kur ir visai aukštai pakilę, tačiau avys vaikšto kuo puikiausiai ir dar nešinos savo „kurdiukais“. Na, kad ožkos visur lenda, mes žinjom ir iš Lietuvos, nenuostabu, kad jos ir kalnuose gerai jaučiasi, bet visus pritrenkė, kuomet toje mišrioje bandoje pamatėme ir karves. Sako, „išsiskėtė kaip karvė ant ledo“, o čia karvės laisvai vaikščiojo kalnų takeliais kartu su avimis ir ožkomis. Aišku, karvės smarkiai skyrėsi nuo mūsiškių, tačiau tai vis dėlto buvo karvė. Arkliai visuomet buvo mano silpnybė. Arkliai čia panašūs į mūsiškius, tik mažesni, įvairaus plauko, ir moka judėti visiškai kitaip. Eina žingine, bėga, bet priversti jį bėgti risčia ne toks jau paprastas dalykas. Užtat jie juda nepaprastai, nei žingine, nei risčia. Keisti arkliai. Šiaip jie nelabai gražūs, bet patvarūs ir pikti iki juos pakinkai. Pakinkyti aprimsta ir elgiaisi padoriai.

Na, ir pasakų kraštas čia. Vietiniai sako, kad iš dviejų kelmų bulvių kibirą prikasa. Tiesa, tas kibiras nelabai didelis, tiesiog cilindro formos, bet vis dėlto – kibiras. Ir į kviečių lauką gražu pažiūrėti. Tik neaišku, kodėl visi vaikšto taip apdriskę ir pusalkani. Na, matyt, šioje pasakų šalyje teks dar daug ką nesuprantamo pamatyti. Lietuvių čia atvežė nelabai daug, gal apie šimtą.

Ongudajus – labiausiai nutolusi nuo Bijsko vietovė. Daugumą lietuvių išskirstė į ūkius dar ne kalnų zonoje. Čia buvo įrengta plytinė, siuivykla, kur siuvo rūbus kareiviams. Dar atsirado iš Leningrado evakuotas „robafakas“ (darbininkų mokykla) su visais mokytojais ir mokiniiais. Miestelio viduryje stovėjo stačiatikių cerkvė, aišku, paversta kino teatru, tačiau ir tas dabar nedirbo. Pristatyta įvairiausių lūšnelių, nors miškas čia pat, kalnuose. Svarbiausias objektas buvo tik pradėta statyti traktorių remonto įmonė, tik nei traktorių, nei žmonių, kurie su jais dirbtų, nesimatė.

Atvežė lietuvius ir patalpino į

seną „kožzavodą“, buvusią kailių išdirbimo gamyklėlę. Pavadinimas įspūdingas, tačiau tai buvo tik dvi supuvusios trobelės, tiesa, vienoje dar išlikusios medinės grindys. Kiemė mėtėsi avių kanopos ir ragai, smirdėjo nebaigusios pūti įvairios gyvulių atliekos. Aplinkui vešliai augo dilgėlės ir pelynai. Moterys tuoj nusprendė, kad turėsime vaistų nuo viduriavimo. Moterys ir vaikai kiek aptvarkėme aplinką, išplovėme grindis ir taip įsikūrėme.

Atrodo, klimatas čia labai geras, ir maistas būtų panašus, jeigu tik jo būtų: duonos, bulvių, daržovių ar pieno, visų įprastų produktų. Jų nebuvo, o jei dar kas turėjo atsivežtų, tie ėjo į pabaigą. Daiktus ėmė keisti į bulves ar šiaip ką valgomo. Bet negalavimai tik prasidėjo. Daugiausiai negaluodavo vaikai. Viduriuodavo, silpdavo ir mirė. Nepadėjo nei pelynai, nei vienintelis vaistas, kurio dar turėjo liginė, – kaip čia vadino, „margancovka“ (kalio permanganatas). Jį pildavo ant žaizdų, duodavo gerti, skirdavosi tik tirpalo koncentracija. Visi pradėjome dirbti. Kas pakliuvo į plytinę, kas į statybą prie statomos MTS.

Man tik rudenį turėjo sueiti 13 metų, bet jau Lietuvoje mokėjau puikiai susitvarkyti su arkliais, tai ir prisistačiau vežti plytas iš plytinės į statybos aikštelę. Vežti – nieko sudėtingo, bet reikia pakinkyti su lanku. Žemaičiai taip nekinkė, ir vežimas labai jau keistas, tik su dviem ratais („tarataika“). Mokslas gal būtų ir nedidelis, tačiau nepasiekiu permesti lanko, o dar su keliu reikia prilaikyti „tarataikos“ ieną. Tačiau atėjo geras senukas Fedia Babakovas ir pakinkė bėriuką. Dėdė Fedia pradėjo kažką aiškinti, bet aš nieko nesupratau, o ko nesupratau, gyvenimas pats tuoj išmokė. Pasirodo, tokį vežimą reikia mokėti pakrauti. Užkrausi priekį – arklį klupdys, užkrausi galą – arklį kels už kaklo į viršų ir jis pyks inkšdamas. Matyt, tai ir aiškino dėdė Fedia.

Pasižiūrėjau, kaip krauna plytas kiti, pasikroviau savo „tarataiką“ ir aš. Išdidžiai atsėdau ant plytų ir pliaukštelėjau vadelėm, bet Bėris tik uodegą kilstelėjo nė negalvodamas judėti.

– No, Bėri, – pradėjau raginti, bet jį mano lietuviškus žodžius Bėris jokio dėmesio nekreipė.

Sudaviau su rykšte, bėriukas pajudėjo, bet, matyt, plytos blogai pakrautos, arkliai buvo nepatogu temp-

ti, ir jis sustojo. Nuėmiau dalį plytų nuo priekio ir sudėjau ant ašies. Tada jau ryžtingai tvočiau Bėriui, ir vežimas pajudėjo. Sėdžiu sau „tarataikos“ viduryje, vienoje rankoje vadelė, kitoje rykštė, ir kaip rimtas ūkininkas važiuoju dairydamasis į šalia kelio stovinčias apgriuvusias lūšnelles. Viskas buvo gerai, bet štai keliukas nusileido į pakalniukę, toliau, matėsi, vėl reikės kilti į kalniuką, o pakalniukėje – bala.

Bėris pasižiūrėjo į priekį, matyt, jam ta bala visai nepatiko, o paskui dar kalnelis. Čia Bėris įsirežė ir sustojo. Paraginau jį tvodamas su rykšte, Bėris pradėjo leisti į pakalnę, nusileido kuo puikiausiai, dar ir į balą įlindo, bet čia ir sustojo. Aš ir rykštę sudaužiau, bet Bėris anei krust. Nežinau, nei ką daryti. Iš už kampo išlindo vietinių vaikų būrelis ir pradėjo mokyti mane, tačiau ne viską suprantu, ką jie sako.

– Da ty jeho matom, – rėkia vaikai.

Kas tai yra „matom“, ir nesuaprantu.

Neiškentęs vienas „pacanas“ mikliai įšoko į mano „tarataiką“, paėmė vadeles ir pradėjo rėkti ant Bėrio, ir vis „matj“, „matj“ – Bėris tik pasimuistė ir bemat ant kalniuko atsirado su visu vežimu.

Vakare, pargrįžęs iš darbo, viską papasakojau mamai.

– Dabar tai žinau, kaip čia reikia ant arklių rėkti, reikia vis „matj“ sakyti ir dar kažkaip „jobtai“ ar kaip ten panašiai, tai jie eina kaip padūkė, nei rykštės, nei botago nereikia, – paaiškinau mamai.

– O taip, kaip Lietuvoje, ar neįsėina? – paklausė mama.

– Ką tu, jie net uodegos nepajudina, nebijok, dabar aš jau susitvarkysiu su tais arkliais, – nuraminau mamą.

Perpratęs vietinių arklių mąstyseną, pasijutau jei ne vyras, tai jau bent geras pusbernis esąs. Kaip ten bebūtų, su arkliais daugiau jokių incidentų neturėjau.

Stebėtinai greitai įveikiau ir kalbos barjerą. Netrukus kaip ir visi lietuviukai galėjau puikiausiai susikalbėti. Vaikai, matyt, visur panašūs, ir mes greitai susidraugavome. Jie mus išmokė rinkti valgomas šakneles, kurių Altajaus kalnuose yra nemažai. O kalnuose, pasirodo, jau užaugo laukinių svogūnų laiskai, jie buvo gerokai kartesni, bet tai niekis, alkanas pilvas viską priima.

Dėdė Fedia mane vis pagirdavo, kad esu tvarkingas ir gerai dirbu,

kelis kartus net pienu pavaišino, kai jam žmona atnešė pietų. Kartą sekmadienį atėjo dėdė Fedia į „kožzavodą“ pasižiūrėti, kaip įsikūrė lietuviai. Čia visas gyvenimas vyko ant grindų, bet visur patvarkyta, švaru.

– Ar jums davė muilo? – paklausė senukas. – Jei ne, tai pasakykit valdžiai, kad Fedia Babakovas pats atvežė į sandėlį ir jums pasakė, kad kiekvienam turi išduoti po gabalą muilo, taip ir pasakykit, kad Babakovas pats buvo atėjęs ir viską pasakė.

Aišku, niekas to muilo nedavė, niekas ir nėjo valdžiai pasiskusti, nes visiems buvo aišku, kuo tokie skundai gali baigtis. Visiems buvo gaila to geraširdžio senuko, kuris dar nebuvo praradęs žmogiškumo ir sąžinės.

Ant tų pačių grindų, tik kitame kampe nuo mūsų, buvo įsitaisę du senukai. Senelis buvo visai jau silpnas ir nesikėlė iš savo guolio. Senukė vaikščiojo vis kratydama galvą ir rankas, bet dar prižiūrėjo senuką ir pati apsitvarkydavo. Vieną rytą visus prikėlė duslus senutės balsas: „Vajėzau, tai mano senis ir pasimirė naktį, aš nė nepajutau“.

Moterys greitai padėjo viską aptvarkyti. Guli dabar senelis sudėjęs rankas ant krūtinės ir turbūt regi nuostabius Lietuvos laukus. Darbovietėje kažkas pasirūpino, kad jam sukaltų karstą ir kryžį.

Rytojaus dieną dėdė Fedia liepė man pakinkyti keturių ratų vežimą.

– Išvalyk vežimą, nuveši karstą ir palaidosi senelį, – pasakė dėdė Fedia.

Visi žmonės dirba, niekas negali pasišalinti iš darbo. Gerai, kad senelis visai sudžiūvęs buvo, tai mudu su Vytuku ir dar dviem moteriškėm paguldėm jį į karstą ir įkėlėm į vežimą. Pirmą kartą teko tokias pareigas atlikti, tačiau jeigu reikia, tai reikia. Senelė atsisėdo vežimo gale, mudu su Vytuku įsitaisėm tiesiog ant karsto – kitur vietos ir nebuvo. Paėmiau vadeles ir paraginau savo Bėriuką. Šį kartą lietuviškai, ir tas pakluso. Važiuojant pro MTS statybą, visi dirbantys lietuviai išėjo prie keliuko ir sustojo nuleidę galvas.

– Vaikai, jūs kepurės nusiimkit, – pasakė kažkas iš stovinčių.

Mudu tikrai su kepurėm, greitai nusiėmėm, juk buvom ir taip pasimetę, nežinojome, kaip reikia elgtis, suvokėme, kad senukas mirė ir mudviem reikia jį palaidoti, o kad kepurės reikia nusiimti, visai pamiršome.

(Bus daugiau)

